

**BOSHLANG'ICH TA'LIMDA MATEMATIKA FANINING O'QITISHNING
DOLZARB MUAMMOLARI****Rasulova Feruzabonu Nozim qizi***Qo'qon Universiteti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 3-bosqich talabasi**Tel:+998700296232**rasulovaferuzabonu46@gmail.com*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada boshlang'ich ta'lim bosqichida matematika fanini o'qitishda uchrayotgan dolzarb muammolar chuqur tahlil qilinadi. Jumladan, o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini rivojlantirishdagi qiyinchiliklar, abstrakt tushunchalarni o'zlashtirish jarayonidagi muammolar, dars jarayonida an'anaviy usullarning ustunligi hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan yetarli darajada foydalanilmayotganligi masalalari yoritilgan. Shuningdek, maqolada o'quvchilarning matematik savodxonligini oshirish, mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish, interfaol metodlar va innovatsion yondashuvlar asosida ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari taklif etiladi. Tadqiqot natijalari boshlang'ich sinflarda matematika fanini o'qitish sifatini oshirish va ta'lim jarayonini takomillashtirishga xizmat qiladi.*

Kalit so'zlar: *boshlang'ich ta'lim, matematika, dolzarb muammolar, matematik savodxonlik, interfaol metodlar, innovatsion yondashuv, mantiqiy fikrlash, ta'lim samaradorligi.*

Аннотация: *В данной статье проводится углублённый анализ актуальных проблем преподавания математики на начальном этапе образования. Рассматриваются трудности развития логического мышления учащихся, проблемы усвоения абстрактных понятий, преобладание традиционных методов обучения, а также недостаточное использование современных педагогических технологий. В статье также предлагаются пути повышения математической грамотности, формирования навыков самостоятельного мышления и повышения эффективности обучения на основе интерактивных методов и инновационных подходов. Результаты исследования направлены на совершенствование качества преподавания математики в начальных классах.*

Ключевые слова: *начальное образование, математика, актуальные проблемы, математическая грамотность, интерактивные методы, инновационный подход, логическое мышление, эффективность обучения.*

Annotation : *This article provides an in-depth analysis of current challenges in teaching mathematics at the primary education level. It highlights difficulties in developing students' logical thinking, challenges in understanding abstract concepts, the dominance of traditional teaching methods, and the insufficient use of modern pedagogical technologies. The paper also suggests ways to improve mathematical literacy, develop independent thinking skills, and enhance teaching effectiveness through interactive methods and innovative approaches. The findings contribute to improving the quality of mathematics instruction in primary education.*

Keywords: primary education, mathematics, current challenges, mathematical literacy, interactive methods, innovative approach, logical thinking, teaching effectiveness.

Kirish

Bugungi globallashuv va raqamli texnologiyalar jadal rivojlanayotgan davrda ta'lim tizimini oldiga yangi va muhim vazifalar qo'yilmoqda. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichi har bir shaxsning keyingi rivojlanishida poydevor vazifasini bajaradi. Shu bois, ushbu bosqichda o'quvchilarga beriladigan bilimlarning sifatli, puxta va zamonaviy talablarga mos bo'lishi alohida ahamiyat kasb etadi. Boshlang'ich sinflarda o'qitiladigan fanlar ichida matematika fani o'zining mantiqiylikni rivojlantiruvchi, tafakkurni o'stiruvchi va hayotiy ko'nikmalarni shakllantiruvchi xususiyati bilan ajralib turadi.

Matematika fani o'quvchilarda nafaqat hisoblash ko'nikmalarini, balki mantiqiy fikrlash, muammoni hal qilish, tahlil qilish va xulosa chiqarish kabi muhim kompetensiyalarni shakllantiradi. Shu sababli boshlang'ich ta'limda matematika fanini samarali o'qitish masalasi bugungi kunda dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, ko'plab o'quvchilar matematik tushunchalarni o'zlashtirishda qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Bu holat esa darslarning an'anaviy usullar asosida olib borilishi, individual yondashuvning yetarli darajada yo'lga qo'yilmaganligi hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish darajasining pastligi bilan izohlanadi.

Shuningdek, boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh xususiyatlari, ularning psixologik rivojlanish darajasi ham matematika fanini o'zlashtirish jarayoniga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Abstrakt tushunchalarni qabul qilishda yuzaga keladigan qiyinchiliklar, o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini pasaytirishi mumkin. Shu bois, o'qituvchidan nafaqat chuqur bilim, balki yuqori darajadagi pedagogik mahorat, kreativ yondashuv va zamonaviy metodlardan samarali foydalanish talab etiladi.

Hozirgi kunda ta'lim jarayoniga interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari hamda innovatsion yondashuvlarni joriy etish orqali o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshirish, ularni faol ishtirok etishga jalb qilish imkoniyati kengaymoqda. Bunday yondashuvlar orqali o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyati rivojlanadi, bilimlarni chuqurroq o'zlashtirishga erishiladi hamda ta'lim samaradorligi ortadi.

Mazkur maqolaning maqsadi — boshlang'ich ta'limda matematika fanini o'qitish jarayonida yuzaga kelayotgan dolzarb muammolarni aniqlash, ularni tahlil qilish hamda samarali yechimlar ishlab chiqishdan iborat. Shuningdek, maqolada zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida darslarni tashkil etishning afzalliklari yoritilib, amaliy tavsiyalar beriladi.

Adabiyotlar tahlili

Boshlang'ich ta'limda matematika fanini o'qitish muammolari yuzasidan olib borilgan ilmiy-pedagogik tadqiqotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, mazkur yo'nalish doimo olimlar va amaliyotchilar e'tibor markazida bo'lib kelgan. Xususan, matematika ta'limining mazmuni, metodlari va shakllarini takomillashtirishga qaratilgan ilmiy izlanishlar turli davrlarda turlicha yondashuvlar asosida olib borilgan.

Mahalliy va xorijiy tadqiqotchilar tomonidan matematika ta'limining nazariy asoslari, o'quvchilarda matematik tafakkurni shakllantirish, ularning bilim, ko'nikma va malakalarini rivojlantirish masalalari keng yoritilgan. Jumladan, boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish

metodikasiga oid tadqiqotlarda o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish, o'qitish jarayonida ko'rgazmalilik va amaliy faoliyatga tayanish muhim omil sifatida e'tirof etiladi.

Zamonaviy pedagogik adabiyotlarda matematika fanini o'qitishda interfaol metodlardan foydalanish, o'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish hamda ularni mustaqil fikrlashga o'rgatish masalalari alohida ahamiyat kasb etadi. Tadqiqotlar natijalariga ko'ra, an'anaviy tushuntirish-usuliga asoslangan darslar o'quvchilarning faolligini yetarli darajada ta'minlamaydi, natijada bilimlar yuzaki o'zlashtiriladi. Shu bois, o'quv jarayoniga muammoli vaziyatlar, o'yin texnologiyalari, klaster, aqliy hujum, "Insert", "BBB" kabi metodlarni joriy etish samarali natijalar berishi ta'kidlanadi.

Shuningdek, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish masalasi ham ko'plab ilmiy ishlarda o'z aksini topgan. Elektron darsliklar, multimedia vositalari, interaktiv taqdimotlar orqali darslarni tashkil etish o'quvchilarning qiziqishini oshirishi, murakkab matematik tushunchalarni sodda va tushunarli tarzda yetkazishga yordam berishi ilmiy jihatdan asoslab berilgan.

Bir qator tadqiqotlarda boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematik savodxonlikni rivojlantirish muammosi ham alohida ko'rib chiqilgan. Unda o'quvchilarning nafaqat nazariy bilimlarni egallashi, balki ularni amaliyotda qo'llay olish ko'nikmasini shakllantirish zarurligi ta'kidlanadi. Bu esa o'z navbatida, real hayotiy vaziyatlarga asoslangan topshiriqlardan foydalanishni talab etadi.

Shu bilan birga, mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, matematika fanini o'qitishda hali ham ayrim muammolar saqlanib qolmoqda. Xususan, o'qitish jarayonida differensial yondashuvning yetarli darajada yo'lga qo'yilmaganligi, o'quvchilarning individual qobiliyatlari to'liq hisobga olinmasligi, darslarda innovatsion metodlarning muntazam qo'llanilmasligi kabi kamchiliklar mavjud.

Xulosa qilib aytganda, tahlil qilingan ilmiy adabiyotlar boshlang'ich ta'limda matematika fanini o'qitishni takomillashtirish zarurligini yana bir bor tasdiqlaydi. Shu asosda zamonaviy pedagogik yondashuvlar, interfaol metodlar va innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish orqali ta'lim samaradorligini oshirish mumkin.

Asosiy qism

Boshlang'ich ta'limda matematika fanini o'qitish jarayoni murakkab va ko'p qirrali pedagogik faoliyat hisoblanadi. Ushbu jarayon nafaqat o'quvchilarga matematik bilimlarni yetkazish, balki ularning tafakkurini rivojlantirish, mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish va hayotiy muammolarni hal eta olish kompetensiyalarini rivojlantirishni ham o'z ichiga oladi. Shu bois matematika ta'limida yuzaga kelayotgan dolzarb muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Avvalo, boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematik tushunchalarni shakllantirish jarayonida bir qator qiyinchiliklar kuzatiladi. Ayniqsa, abstrakt tushunchalarni o'zlashtirish o'quvchilar uchun murakkab kechadi. Sonlar, amallar, geometrik shakllar kabi tushunchalar ko'pincha real hayot bilan bog'lanmagan holda berilganda, o'quvchilarda ularni anglash va eslab qolish jarayoni sustlashadi. Natijada, bilimlar yuzaki o'zlashtiriladi va mustahkam bo'lmaydi.

Ikkinchi muhim muammo — dars jarayonida an'anaviy o'qitish usullarining ustunligidir. Ko'plab hollarda o'qituvchi markazida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning faolligini cheklab qo'yadi. O'quvchilar ko'proq tinglovchi rolida qolib ketadi, bu esa ularning mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuv ko'nikmalarining rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Zamonaviy ta'lim talablari esa aksincha, o'quvchini faol subyekt sifatida ko'rishni taqozo etadi.

Yana bir dolzarb muammolardan biri — o'quvchilarning individual xususiyatlarini yetarli darajada hisobga olmaslikdir. Har bir o'quvchining qabul qilish darajasi, qiziqishi va bilim olish sur'ati turlicha bo'lishiga qaramay, darslar ko'pincha yagona standart asosida olib boriladi. Bu esa ayrim o'quvchilarning orqada qolib ketishiga, boshqalarining esa zerikishiga sabab bo'ladi. Differensial yondashuvning yetishmasligi ta'lim samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Shuningdek, o'quvchilarning matematika faniga bo'lgan qiziqishining pasayishi ham muhim muammolardan biridir. Darslarning bir xil shaklda tashkil etilishi, hayotiy misollar va qiziqarli topshiriqlarning kamligi o'quvchilarda motivatsiyaning susayishiga olib keladi. Holbuki, boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarda fanlarga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantirish muhim vazifa hisoblanadi.

Bundan tashqari, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va axborot-kommunikatsiya vositalaridan foydalanish darajasi ham barcha ta'lim muassasalarida bir xil emas. Ba'zi hollarda texnik vositalarning yetishmasligi yoki o'qituvchilarning ulardan foydalanish ko'nikmasining pastligi dars samaradorligini pasaytiradi. Raqamli vositalardan samarali foydalanish esa matematik tushunchalarni vizual va interfaol tarzda tushuntirish imkonini beradi.

Yuqorida keltirilgan muammolarni bartaraf etish uchun ta'lim jarayoniga zamonaviy yondashuvlarni joriy etish zarur. Xususan, interfaol metodlardan foydalanish, o'quvchilarni faol ishtirok etishga undovchi topshiriqlarni qo'llash, real hayot bilan bog'liq masalalarni yechishga yo'naltirish muhim ahamiyatga ega. Bunday yondashuvlar o'quvchilarning bilimlarni chuqurroq o'zlashtirishiga, mustaqil fikrlashiga va matematik savodxonligining oshishiga xizmat qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich ta'limda matematika fanini o'qitish jarayoni o'ziga xos murakkabliklarga ega bo'lib, u doimiy ravishda takomillashtirib borishni talab etadi. Mazkur maqolada tahlil qilingan dolzarb muammolar — o'quvchilarning abstrakt tushunchalarni o'zlashtirishdagi qiyinchiliklari, an'anaviy o'qitish usullarining ustunligi, individual yondashuvning yetarli darajada yo'lga qo'yilmaganligi hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanishdagi kamchiliklar — bugungi ta'lim tizimi oldida turgan muhim vazifalardan biri ekanligini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematik savodxonlikni shakllantirish nafaqat nazariy bilimlarni berish, balki ularni amaliyotda qo'llay olish ko'nikmalarini rivojlantirishni ham taqozo etadi. Bu esa o'qituvchidan yangicha yondashuv, kreativ fikrlash va ta'lim jarayonini zamonaviy talablar asosida tashkil etishni talab qiladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, matematika darslarida interfaol metodlar, innovatsion texnologiyalar va axborot-kommunikatsiya vositalaridan samarali foydalanish o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi, ularni faol ishtirok etishga undaydi hamda

bilimlarning chuqur va mustahkam o'zlashtirilishiga xizmat qiladi. Ayniqsa, differensial yondashuvni qo'llash orqali har bir o'quvchining individual imkoniyatlarini hisobga olish ta'lim samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Shuningdek, matematika fanini o'qitishda real hayotiy vaziyatlarga asoslangan topshiriqlardan foydalanish o'quvchilarning bilimlarini amaliy jihatdan mustahkamlashga yordam beradi. Bu esa o'z navbatida ularning mantiqiy fikrlash, muammoli vaziyatlarni hal qilish va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Umuman olganda, boshlang'ich ta'limda matematika fanini o'qitishni takomillashtirish uchun o'qitish metodlarini yangilash, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni keng joriy etish, o'quvchilarning individual xususiyatlarini inobatga olish hamda ularning faolligini oshirishga qaratilgan yondashuvlarni qo'llash zarur. Faqat shundagina ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish, sifatli natijalarga erishish va raqobatbardosh, mustaqil fikrlay oladigan shaxslarni tarbiyalash mumkin bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

- 1.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi "Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi to'g'risida"gi Farmoni.
- 2.O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. - Toshkent, 2020.
- 3.O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining ta'lim sohasiga oid qarorlari to'plami. - Toshkent, 2021.
- 4.Boshlang'ich ta'lim davlat ta'lim standarti. - Toshkent, 2021.
- 5.Jumayev M. Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi. - Toshkent: O'qituvchi, 2018.
- 6.Bikbayeva N. Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi. - Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
- 7.Tolipov O'., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning nazariy asoslari. - Toshkent: Fan, 2017.
- 8.Ishmuhammedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. - Toshkent, 2018.
- 9.Yo'ldoshev J., Usmonov S. Pedagogik texnologiya asoslari. - Toshkent: O'qituvchi, 2016.
- 10.Qodirov B. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi. - Toshkent: Fan, 2020.
- 11.OECD. PISA 2022 Results: What Students Know and Can Do. - Paris, 2023.
- 12.National Council of Teachers of Mathematics (NCTM). Principles and Standards for School Mathematics. - Reston, 2000.
- 13.UNESCO. Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. - Paris, 2017.
- 14.<https://edu.uz>- O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi rasmiy sayti.
- 15.<https://ziyonet.uz> - Ta'lim portali.